

ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATOK A GELLÉRTHEGY MADÁRFAUNÁJÁRÓL 1982 ÉS 1985 AUGUSZTUS–OKTÓBERÉBEN

Schmidt Egon

*Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület,
Budapest*

Abstract

Comparative studies concerning the bird fauna of the Gellért hill in Budapest, in 1982 resp. August-October 1985

Quantitative and qualitative composition of the bird fauna of the Gellért hill in Budapest was studied in the years 1982 and 1985, during the main migration period of August-October. The walks (25 in 1982, 20 in 1985) always took place in the morning hours, over an area of about 1.5 hectares covered by various tree species and shrubbery, and always covering the same route. During the study periods in 1982 43/44 species were observed, and 41/42 species in 1985. Relative quantitative data and periodical distribution of occurrences are shown in tables, with notes on the migration of the bird species.

Bevezetés

Az őszi madárvonulás a nagyvárosok belterületének zöld foltjain is jelentkezik és ütemében többnyire semmiben nem tér el a környező erdők és bokrosok madárvonulási tempójától. Ami a mennyiségi viszonyokat illeti, egyes fajok (pl. sisegő füziké, szürke légykapó) az úgynevezett természetes élőhelyeken ritkán mutatkoznak olyan nagy számban, mint az ilyen sziget-szerűen elhelyezkedő biotópokban, amelyek magukhoz vonzzák, viszonylag csekély kiterjedésük miatt összesűrítik és kedvező adottságaiknál fogva gyakran hosszabb ideig meg is tartják a vonuló madáregyedeket. Dr. Keve András tanácsolta számomra a Gellérthegy madárvilágának rendszeres figyelését különösen a nyár végi és kora őszi hónapokban, és vele beszéltem meg, hogy érdekes lenne később két kiragadott év adatait a fajok megoszlása és mennyiségi viszonyaik tekintetében összehasonlítani egymással. Arra, hogy ennek valóra váltását ő már nem éri meg, akkoriban természetesen nem gondoltam és most sem minden megmatosságnál nélkül állítom össze azokat a megfigyelési adatokat, amelyeknek, mint annyi más munkámnak, tevékeny szellemi ihletője volt és maradt.

Terület és módszer

A vizsgált terület a Gellérthegy Dunával ellentétes oldalán fekszik, határainak leírását korábbi, részeredményeket tartalmazó írásaimban adtam meg (Schmidt 1981, 1983, 1984). Kiterjedése kb. 1,5 hektár, változatos cserje- és faállománnyal. Utóbbiról külön érdemes kiemelni a viszonylag gazdag magas kőrös (*Fraxinus excelsior*) állományt, ezek a vonulás idején a területen gyakori sisegő füzikék kedvenc táplálkozóhelyei voltak.

A megadott időszakban 1982-ben 25, 1985-ben 20 alkalommal jártam be a területet. Mindig azonos útvonalon és mindig a reggeli órákban (1985 augusztusában egyéb elfoglaltság miatt csak a hó közepétől végezhettem felvételeket).

Nem céлом, hogy a megfigyelt madárfajok mennyiségi viszonyait egyenként elemezzem, inkább néhány kiragadott statisztikai adat tükrében szeretnék képet adni a Gellérthegy nyár végi és őszi eleji madárvilágának alakulásáról. Miután az örvös és kormos légykapók az őszi vonulás idején a terepen gyakorlatilag nem különíthetők el egymástól, együtt tárgyalom őket. Nem vettem figyelembe a terület felett átrepülő fajokat, illetve egyedeket, így például a Gellérthegy légtérében rendszeresen vadászgató füst- és molnárfecskéket valamint sarlósfecskéket, de már az a füstifecske pár, amelyik az egyik száraz ágon etette kirepült fiókait, természetesen szerepel az adatok között.

Eredmények

Az augusztustól október végéig tartó időszakban a területen 1982-ben 43 (44), 1985-ben 41 (42) fajt figyeltem meg. Közöttük egyformán akadnak a vizsgált hegyoldalrészén fészkelő (pl. széncinege, feketerigó, vörösbecs, barátposzáta, csilpcsalp-füzike, zöldike, csicsörke stb.) azt a vonulás során rendszeresen felkereső fajok (pl. örvös és kormos légykapó, kerti poszáta, fitisz- és sisegő füzike, tüzesfejű királyka, stb.), illetve olyanok, amelyek csak rendszertelenül, elvétve bukkannak fel a területen (pl. búbos banka, fenyvescinege, tövisszúró gébics stb.).

A teljes időszakban, a két év alatt legalább a felvételek 80%-ában szerepelt fajokat az 1. táblázat mutatja. Valamennyi említett faj költ a Gellérthegyen, ha nem is a vizsgált területén. A két évben megfigyelt madárfajok számát hónapokra bontva a 2. táblázat mutatja.

Az októberben jelentkező erős különbség a csak alkalmilag megjelenő fajok nagyobb számából adódott. Tovább részletezve az adatokat, a 3. táblázat azt mutatja, mely fajok voltak jelen az egyes hónapokban mind a két vizsgálati évben.

A felvételek során az egyes hónapokban még a következő egyéb fajok szerepeltek: Augusztus: 1982-ben *Jynx torquilla*, *Lanius collurio*, *Carduelis carduelis*; 1985-ben *Hirundo rustica*.

1. táblázat. A három hónapban a felvételek legalább 80%-ában szerepelt fajok
 Table 1. Species figuring in at least 80 percent of the recordings during
 the three-month study period

1982	1985
Dendrocopos maior	Dendrocopos maior
Dendrocopos syriacus	Dendrocopos syriacus
Parus maior	Parus maior
Parus caeruleus	Parus caeruleus
Turdus merula	Turdus merula
Erithacus rubecula	Phoenicurus ochuros
Phylloscopus collybita	Erithacus rubecula
Chloris chloris	Phylloscopus collybita
	Coccothraustes coccothraustes
	Chloris chloris

2. táblázat. A vizsgált területen megfigyelt madárfajok megoszlása
 az egyes hónapokban
 Table 2. Distribution of the bird species in the area during the study period

	1982	1985
Augusztus/August	30 (31)	27 (28)
Szeptember/September	31 (32)	35 (36)
Október/October	33	24

Szeptember: 1982-ben *Troglodytes troglodytes*, *Prunella modularis*; 1985-ben *Upupa epops*, *Dendrocopos minor*, *Hippolais icterina*, *Regulus ignicapillus*, *Ficedula parva*, *Carduelis carduelis*, *Carduelis spinus*.

Október: 1982-ben *Dendrocopos minor*, *Parus ater*, *Turdus viscivorus*, *Regulus regulus*, *Regulus ignicapillus*, *Pyrhula pyrrhula*, *Fringilla montifringilla*; 1985-ben *Corvus cornix*, *Pica pica*, *Dendrocopos medius*.

Végül néhány fajjal kapcsolatos rövid megjegyzés:

Sárgarigó (*Oriolus oriolus*): néhány példánya elsősorban augusztusban látható a területen (max. 2 pld. 1982. 8. 9., ill. 16; 1985. 8. 22.), egyes években fészkel.

Szajkó (*Garrulus glandarius*): augusztus közepétől október közepéig rendszeresen láttam néhány példányt (max. 3 pld. 1982. 8. 26; 9. 20; 10. 11.; 1985. 8. 22.).

Csuszka (*Sitta europaea*): Nem fészkel a vizsgált területén, így a faj természetének megfelelően (párok revírhúsége) csupán kóborló fiatal példányai láthatók, elsősorban az időszak második felében (max. 2 pld. 1985. 10. 3.).

Énekes rigó (*Turdus philomelos*): A hazai vonulási idejének megfelelően szeptember derekától október végéig mutatkoztak példányai (max. 7 pld. 1985. 10. 7.).

3. táblázat. Az egyes hónapokban mindkét évben észlelt fajok.
Table 3. Species observed in both years during the study period.

Augusztus August	Szeptember September	Október October
Streptopelia decaocto	Streptopelia decaocto	Streptopelia decaocto
Dendrocopos maior	Dendrocopos maior	Picus viridis
Dendrocopos syriacus	Dendrocopos syriacus	Dendrocopos maior
Oriolus oriolus	Garrulus glandarius	Dendrocopos syriacus
Garrulus glandarius	Parus maior	Garrulus glandarius
Parus maior	Parus caeruleus	Parus maior
Parus caeruleus	Sitta europaea	Parus caeruleus
Parus palustris	Turdus philomenos	Sitta europaea
Turdus merula	Turdus merula	Turdus philomenos
Phoenicurus ochruros	Phoenicurus phoenicurus	Turdus merula
Erithacus rubecula	Phoenicurus ochruros	Erithacus rubecula
Sylvia atricapilla	Erithacus rubecula	Sylvia atricapilla
Sylvia borin	Sylvia atricapilla	Phylloscopus collybita
Sylvia curruca	Sylvia curruca	Sturnus vulgaris
Phylloscopus trochilus	Phylloscopus trochilus	Passer montanus
Phylloscopus collybita	Phylloscopus collybita	Coccothraustes coccothraustes
Phylloscopus sibilatrix	Phylloscopus sibilatrix	Chloris chloris
Muscicapa striata	Muscicapa striata	Serinus serinus
Ficedula albicollis	Ficedula albicollis	Fringilla coelebs
Ficedula hypoleuca	Ficedula hypoleuca	
Passer domesticus	Sturnus vulgaris	
Passer montanus	Passer domesticus	
Coccothraustes coccothraustes	Passer montanus	
Chloris chloris	Coccothraustes coccothraustes	
Serinus serinus	Chloris chloris	
Fringilla coelebs	Serinus serinus	
	Fringilla coelebs	
25 (26) faj species	26 (27) faj species	19 faj species

Kerti és házi rozsdafarkú (*Phoenicurus phoenicurus* és *P. ochruros*): A két rozsdafarkú faj nem fészkel a vizsgált területen, de a vonulás idején rendszeresen láthatók. A 4. táblázaton 6 év tükrében mutatom be a két faj vonulási idejét a budapesti Gellérthegyen. A hat évet alapul véve a kerti rozsdafarkú vonulási időszaka augusztus 22. és október 5. közé esett (megfigyelve 1–3 pld.). Ugyanez a házi rozsdafarkú esetében augusztus 8–október 28. volt (megfigyelve 1–7 pld., 1982. 9. 16-án 14 pld.).

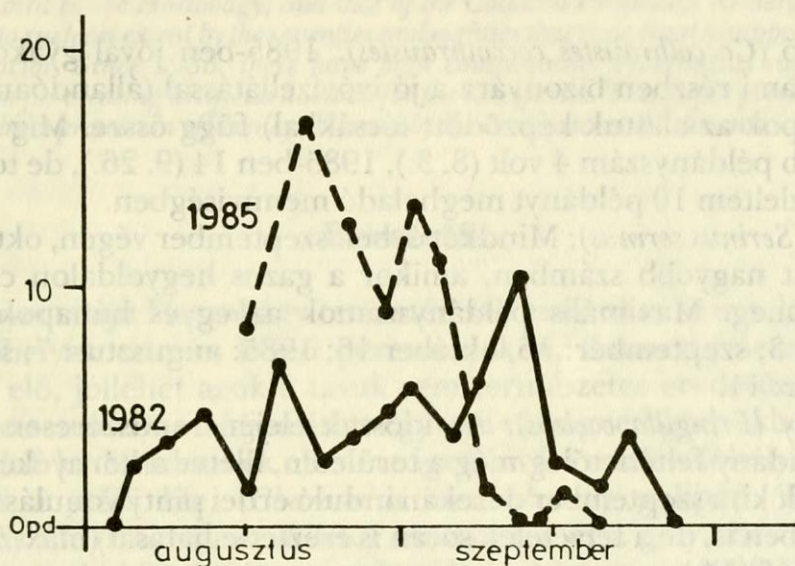
Kis poszáta (*Sylvia curruca*): 1982 augusztus – szeptemberben rendszeresen megfigyeltem, 1985 hasonló időszakában mindössze néhány alkalommal láttam (max. 5 pld. 1982. 8. 12; 8. 30).

4. táblázat. A kerti és házi rozsdafarkú első és utolsó észlelései
a budapesti Gellért-hegyen hat év viszonylatában.

Table 4. First and last observations of the Redstart and Black Redstart
in the Gellért hill area in Budapest during the period of six years.

Phoenicurus phoenicurus		Phoenicurus ochruros	
1980. 9. 12.	1980. 9. 29.	1980. 9. 11.	1980. 9. 29.
1981. 8. 24.	1981. 10. 05.	1981. 9. 24.	1981. 10. 05.
1982. 9. 16.	1982. 9. 30.	1982. 8. 12.	1982. 10. 28.
1983. –	1983. –	1983. 8. 8.	1983. 9. 27.
1984. 9. 04.	1984. 9. 29.	1984. 9. 04.	1984. –
1985. 8. 22.	1985. 9. 26.	1985. 8. 16.	1985. 10. 23.

Sisegő füzike (*Phylloscopus sibilatrix*): 1982-ben alacsonyabb példányszámmal (max. 9 pld.) vonult át a területen, de tovább időzött ott (9. 23-án 3 pld.), mint 1985-ben, amikor a legnagyobb példányszám 15 volt (8. 22.), de 9. 10. és 17-én már az utolsó (1–1) példányokat figyeltem meg (1. ábra).

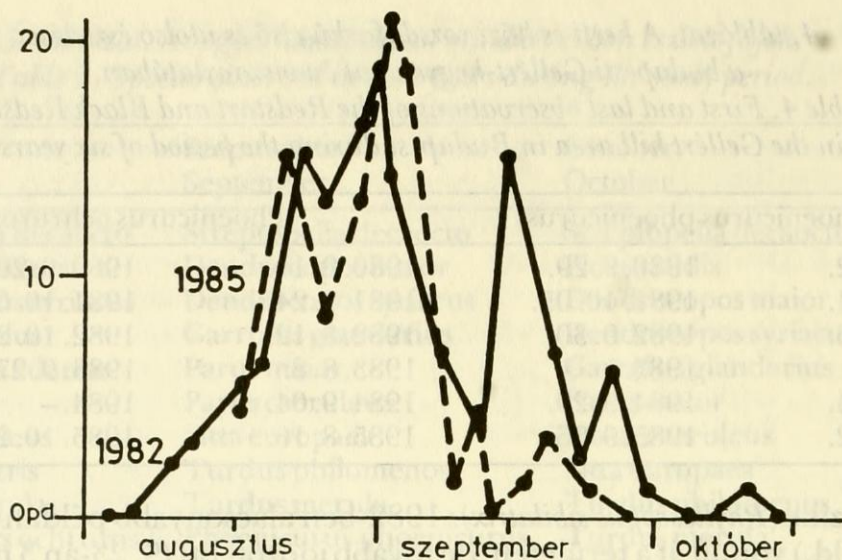

1. ábra. A sisegő füzike vonulási üteme a Gellért-hegyen
Fig. 1. Migration dynamics of the Wood Warbler on the Gellért hill

Szürke légykapó (*Muscicapa striata*): Vonulása 1985-ben gyorsabban zajlott le (2. ábra).

Örvös és kormos légykapó (*Ficedula albicollis* és *F. hypoleuca*): 1982-ben lényegesen nagyobb számban vonult át (max. 36 pld. 8–30), mint 1985-ben (max. 13 pld. 9. 3.).

Seregély (*Sturnus vulgaris*): 1982-ben rendszeresen láttam a vizsgált időszakban (utolsó megfigyelés: 10. 11.), a fákon üldögélő példányok gyakran énekeltek (max. 11 pld. 8. 26.). 1985-ben mindössze két ízben észleltem (9. 30-án 1 pld.; 10. 3-án 2 pld.).

2. ábra. A szürke légykapó vonulási üteme a Gellért-hegyen
 Fig. 2. Migration dynamics of the Spotted Flycatcher on the Gellért hill

Meggyvágó (*Coccothraustes coccothraustes*): 1985-ben jóval gyakoribb volt a területen, ami részben bizonyára a jó ivóvízellátással (állandóan csöpögőre állított csapok az alattuk képződött tócsákkal) függ össze. Míg 1982-ben a legnagyobb példányszám 4 volt (8. 3.), 1985-ben 14 (9. 26.), de további négy esetben észleltem 10 példányt meghaladó mennyiségben.

Csicsörke (*Serinus serinus*): Mindkét évben szeptember végén, október elején jelentkezett nagyobb számban, amikor a gazos hegyoldalon csapatokban figyeltem meg. Maximális példányszámok az egyes hónapokban: 1982. augusztus: 3; szeptember: 16, október 16; 1985: augusztus: 7; szeptember: 25; október: 11.

Erdei pinty (*Fringilla coelebs*): Az időszak elején rendszeresen megfigyelt néhány példány feltehetőleg még a területen, illetve a környékén fészkelők közül került ki, a szeptember derekán induló erdei pinty vonulás azonban ha kis mértékben is, de a felvételek során is éreztette hatását (max. 5 pld. 1982. 9. 13; 1985. 9. 14.).

IRODALOM – REFERENCES

- Schmidt, E. (1981): Vonulási adatok a budapesti Gellérthegyről. – Mad. Táj. január–március: 19–20.
 Schmidt, E. (1983): Vonulási adatok a budapesti Gellérthegyről 1982 ősz. – Mad. Táj. január–július: 52–56.
 Schmidt, E. (1984): Vonulási adatok a budapesti Gellérthegyről. – Mad. Táj. január–március: 27–28.

Author's address:

Egon Schmidt

Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Budapest,

Költő u. 21.

H-1121